

Nauka o dřevě

přednáška

Mikroskopická stavba dřeva
jehličnatých dřevin

Ústav nauky o dřevě

2006/2007

Mikroskopická stavba dřeva

Rostlinný organismus

- základní stavební jednotkou jsou *buňky* různého typu (např. parenchymatická buňka)
- *buňky* stejného původu, funkce a tvaru tvoří *pletiva* (např. parenchym)
- *pletiva* tvoří jednotlivé anatomické struktury (např. dřevňový paprsek)
- *pletiva* tvoří systémy pletiv, např. dřevo

Mikroskopická stavba dřeva

Vznik dřevin

oddělení: *Ginkgophyta* (jinany)

- gink-go = stříbrný plod
- před 355 mil. let: prvohory (Paleozoikum) – již ve spodním karbonu
- vrcholu dosáhly během druhohor (Mezozoikum)

oddělení: *Pinophyta, Gymnospermae* (jehličnany, nahosemenné rostliny)

- prvohory (Paleozoikum) – již koncem karbonu

oddělení: *Magnoliophyta, Angiospermae* – krytosemenné rostliny

- druhohory (Mesozoikum) – křída (před 135 mil. let)

F A N E R O Z O I K U M

ERATEM	ÚTVAR	ODDĚLENÍ	STUPEŇ
1,8	KVARTÉR	HOLOCÉN	
		PLEISTOCÉN	
	NEOGÉN	PLIOCÉN	svrchní gelas
			spodní piacenz
			zandl
			dak
			messin
			pont
		MIOCÉN	svrchní
			torton
			pannon
			serravall
			sarmat
			střední
		spodní	langh
			baden
			karpat
			burdigal
23	T E R C I É R	PALEOGÉN	eggenburg
			equitan
			eger
			svrchní
			chat
			oligocén
			spodní
			rupel
			kiscell
			priabon
			barton
		EOCÉN	střední
			lutet
			spodní
			ypres
		PALEOCÉN	svrchní
			thanet
65			spodní
			dan

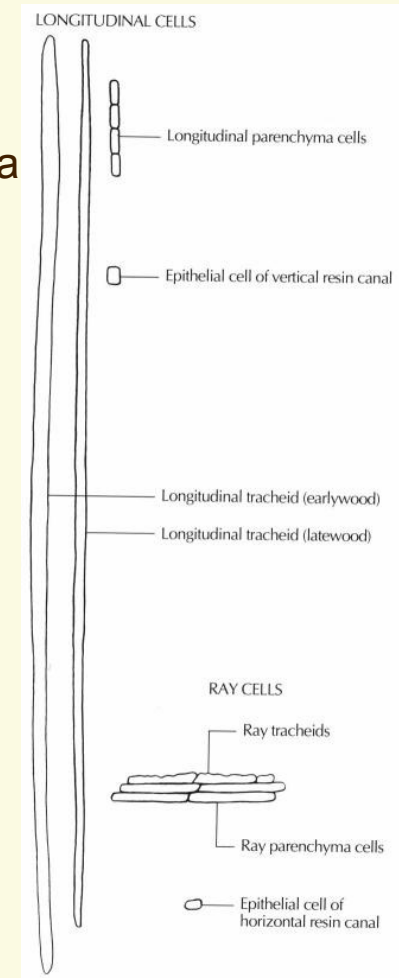
ERATEM	ÚTVAR	ODDĚLENÍ	STUPEŇ
stáří (Ma)			
144	KŘÍDA	SVRCHNÍ	maastricht
			campan
			santon
			coniac
			turon
			cenoman
		SPODNÍ	alb
			apt
			barrem
			hauteriv
	JURA	SVRCHNÍ (MALM)	valangin
			berrias
			tithon
		STŘEDNÍ (DOGGER)	kimmeridž
oxford			
callov			
bathon			
SPODNÍ (LIAS)		bajok	
		aalen	
		toark	
	piensbach		
208	TRIAS	SVRCHNÍ	sinemur
			hettang
			rhaet
		STŘEDNÍ	nor
			carn
			ladin
			anis
245	SPODNÍ	scyth (werfen)	

ERATEM	ÚTVAR	ODDĚLENÍ	STUPEŇ
286	PERM	SVRCHNÍ	thuring
			saxon
		SPODNÍ	autun
	KARBON	SVRCHNÍ	stephan
			westphal
			namur
		SPODNÍ	visé
			tournai
			famen
360	DEVON	SVRCHNÍ	frasn
			glivet
		STŘEDNÍ	eifel
			ems
			prag
			lochkov
408	SILUR	SVRCHNÍ	přídolí
			ludlow
		SPODNÍ	wenlock
			llandoverý
438	ORDOVIK	SVRCHNÍ	ashgill
			caradok
			llandeilo
		SPODNÍ	llanvirn
			arenig
			tremadok
505	KAMBRIUM	SVRCHNÍ	
		STŘEDNÍ	
		SPODNÍ	
550			

Mikroskopická stavba dřeva

Jehličnaté dřeviny

- vývojově starší → velmi jednoduchá mikroskopická stavba
- jen dva typy anatomických elementů:
  - 1) tracheidy
  - 2) parenchymatické buňky

Mikroskopická stavba dřeva

Jehličnaté dřeviny

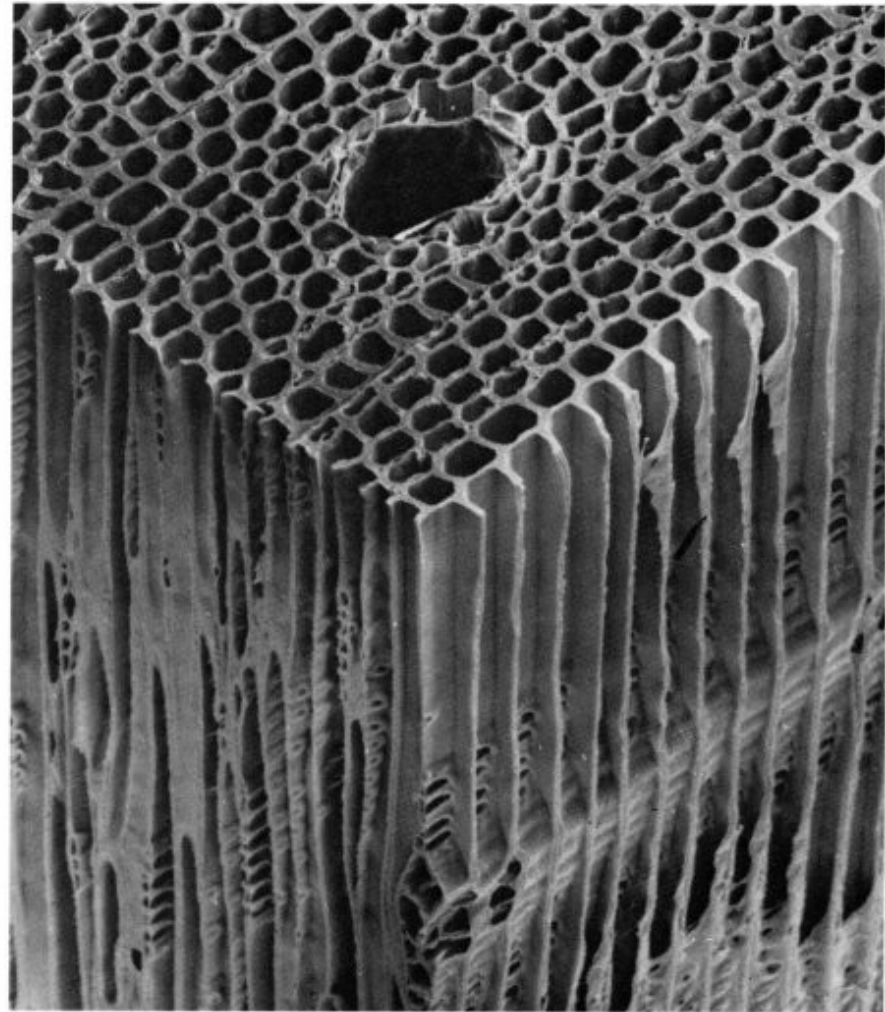
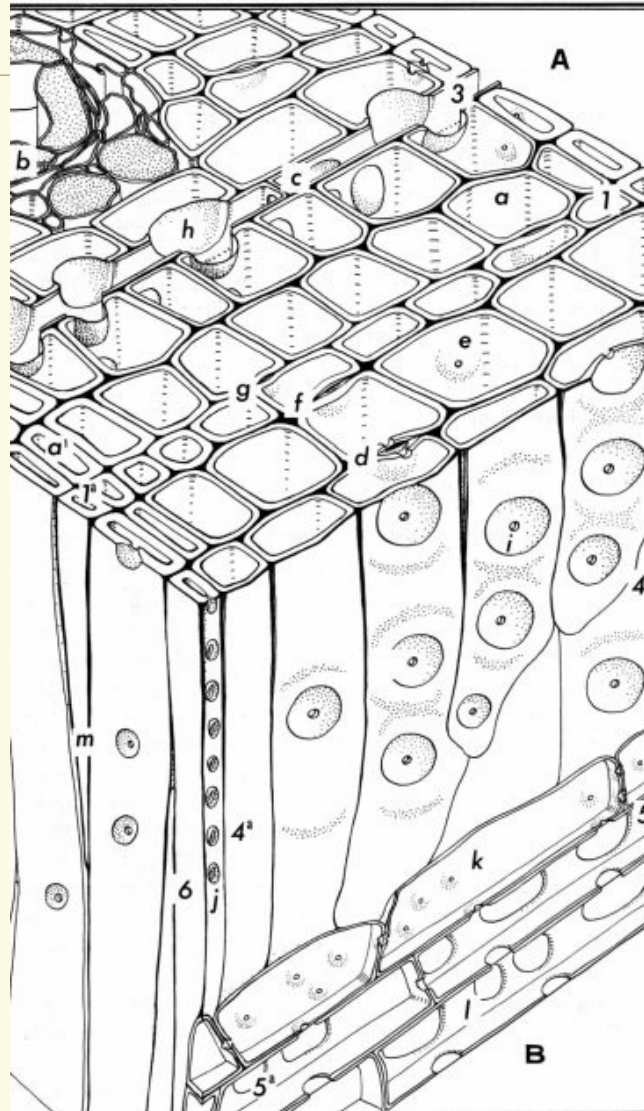

Figure 4-1 Eastern white pine (*Pinus strobus* L.) wood as viewed with the scanning electron microscope. (150 $\times$) The structures visible are noted in Fig. 4-2. (Courtesy of Center for Ultrastructure Studies, State University of New York, College of Environmental Science and Forestry, Syracuse, N.Y.)

Mikroskopická stavba dřeva

Jehličnaté dřeviny

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

tracheidy

tvár

Protáhlé na koncích uzavřené buňky. Na příčném průřezu zpravidla čtvercový průřez, příp. až šestiúhelníkový.

zastoupení

Tvoří až 95 % dřeva jehličnatých dřevin.

typy

jarní tracheidy – tenkostěnné, kratší, větší příčné rozměry, zaoblené konce, fce vodivá

letní tracheidy – tlustostěnné, delší, menší příčné rozměry, zašpičatělé konce, fce mechanická

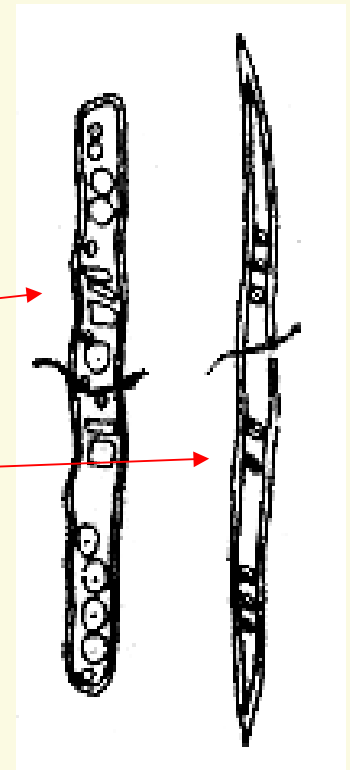
vertikální – orientovány rovnoběžně s osou kmene

příčné (ležaté) – orientovány kolmo na osu kmene

rozměry

příčné: 0,02-0,1 mm

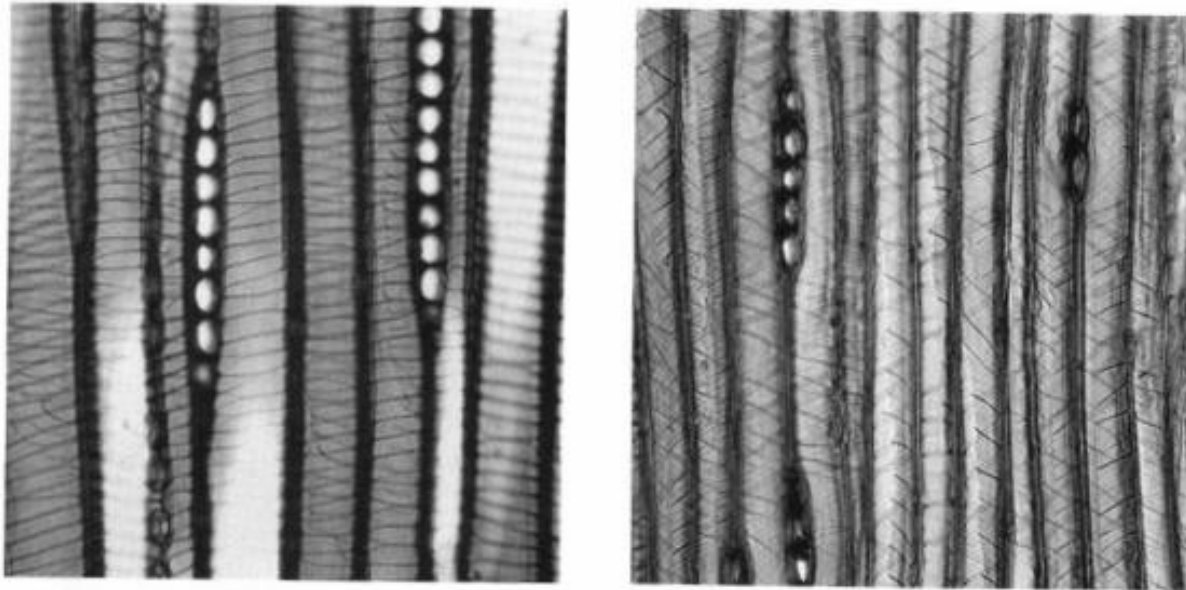
délka: 4-6 mm

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

tracheidy – spirální ztlustěnin

SPIRAL THICKENINGS

In Douglas-fir (left), which has resin canals, spiral thickenings are nearly perpendicular to the tracheid axis. In yew (right), which lacks resin canals, spiral thickenings form a less regular pattern and a steeper spiral. (200x)

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

parenchymatické buňky

tvár

Protáhlý hranolovitý tvar. Na příčném průřezu zpravidla čtvercový až okrouhlý průřez.

zastoupení

Tvoří 5-12 % dřeva jehličnatých dřevin.

V běli – živé

V jádře – mrtvé

typy

buňky uložené kolmo na osu kmene tvoří:

dřeňové paprsky a horizontální pryskyřičné kanálky

buňky uložené rovnoběžně s osou kmene tvoří:

axiální dřevní parenchym a vertikální pryskyřičné kanálky

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

---

dřeňové paprsky

orientace

- kolmo k ose kmene

Tvořeny parenchym. b. průměr: 10–15 μm , délka: 40–70 μm

vrstevnatost

jednovrstevné – většina

vícevrstevné – pokud dřeňovým paprskem prochází horizontální pryskyřičný kanálek

funkce

- zásobní, (vodivá)

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

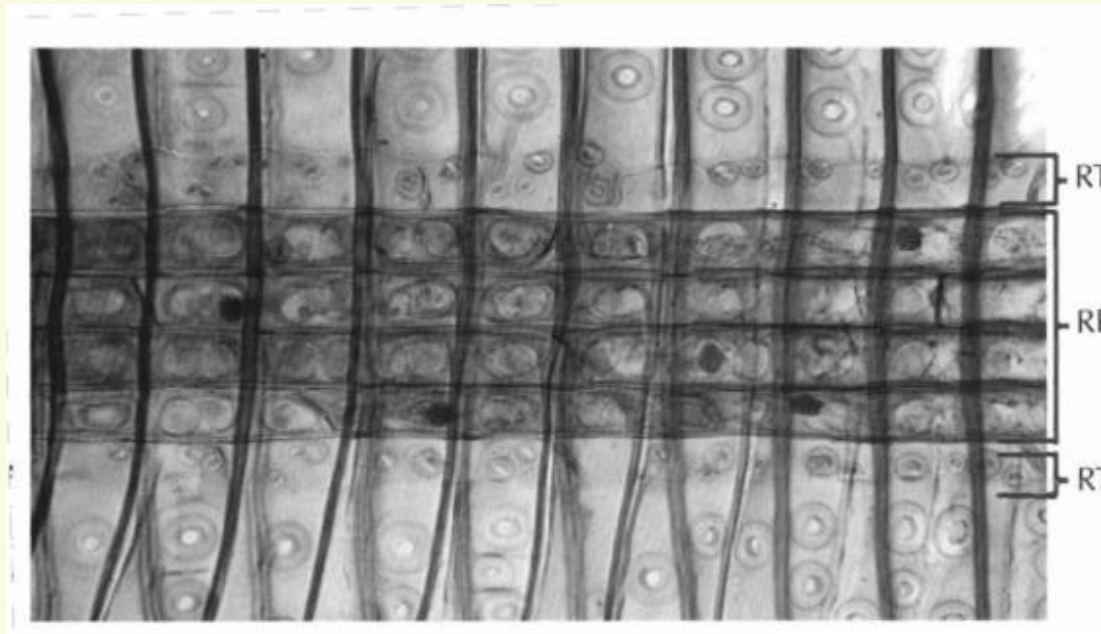
dřeňové paprsky - typy

homocelulární dř. p.

- tvořen pouze parenchymatickými buňkami

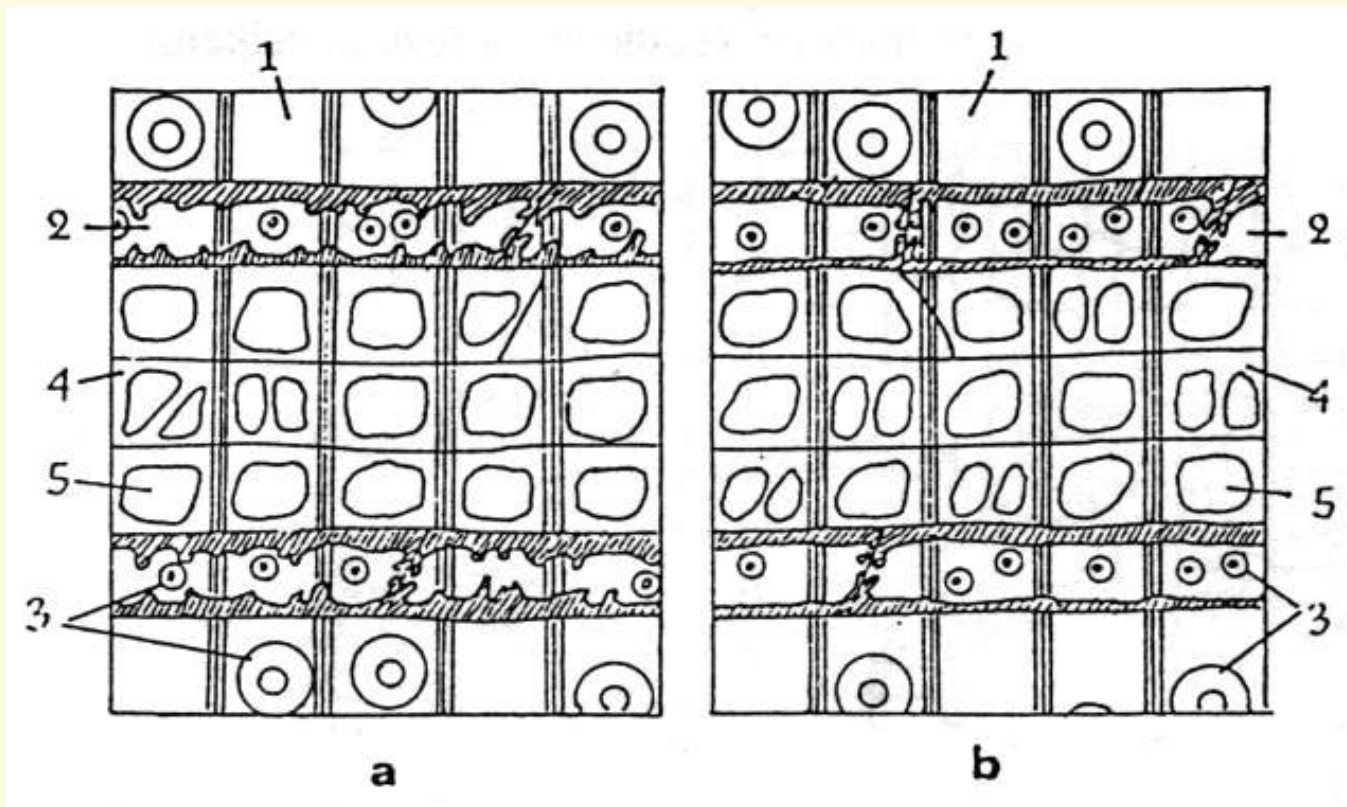
heterocelulární dř. p.

- tvořen parenchymatickými buňkami a ležatými tracheidami

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

dřeňové paprsky a ležaté tracheida

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

dřeňové paprsky – lignifikace u borovic (R)

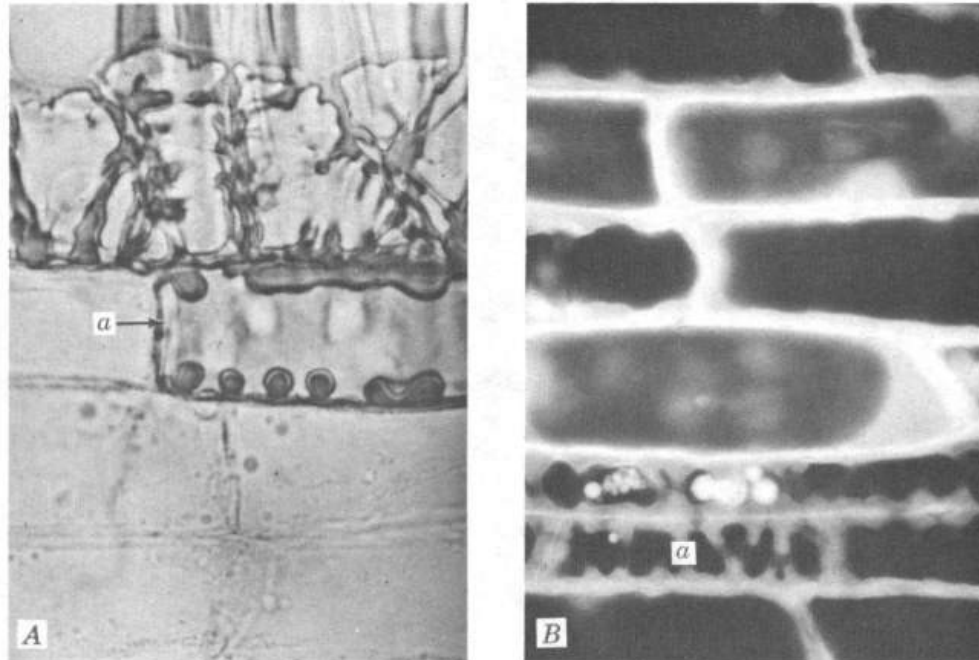

Figure 4-15 (A) A ray in sapwood of *Pinus contorta* Dougl. ex Loud., (r), stained with phloroglucinol-HCl. Only a single parenchyma cell (a) has thickened and lignified. (B) Fluorescence micrograph of *Pinus banksiana* Lamb., indicating general wall thickening and lignification of ray cells typical of heartwood of the hard pines. Note interspersed ray tracheids at a. (Photographs courtesy of J. J. Balatinecz and R. W. Kennedy, Ref. 1)

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

dřeňové paprsky – lignifikace u borovic (T)

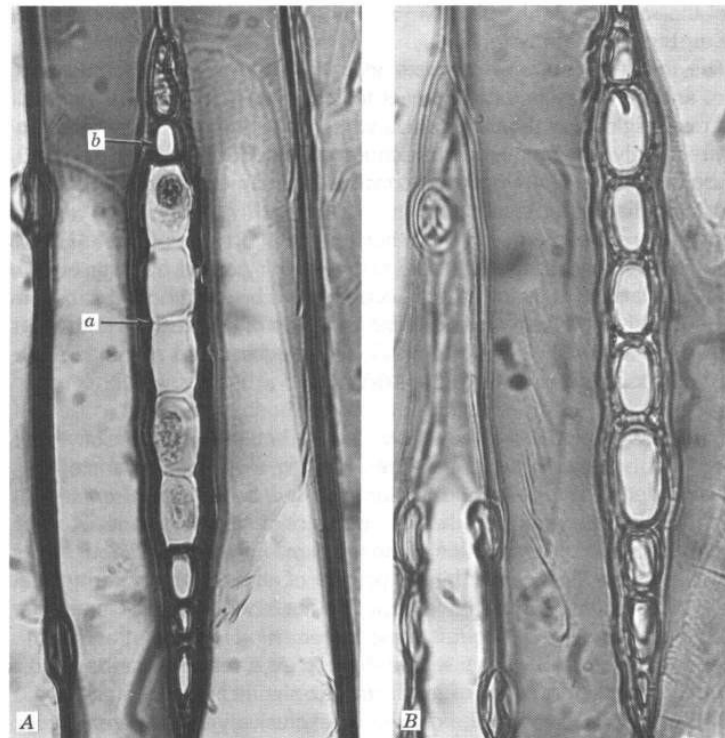

Figure 4-16 Tangential sections of *Pinus banksiana* Lamb., stained by the Coppick and Fowler technique. (A) Tangential section from sapwood. The almost transparent ray parenchyma cell wall (a), contrasted with thick, lignified walls of ray tracheid (b). (B) Tangential section from heartwood. Ray parenchyma walls are thickened and lignified and stain identically to ray tracheids. (Photographs courtesy of J. J. Balatinecz and R. W. Kennedy, Ref. 1)

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

---

krystaly v dřevných paprscích

- šřavelan vápenatý (např. u jedle, cedru)
- např. u *Pseudolarix* byly pozorovány i v axiálních tracheidách

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

dřeňové paprsky – zastoupení, četnost, rozměry

Zastoupení

- 5–9 %
- nejnižší zastoupení: *Thuja occidentalis* 3,4 %
- největší zastoupení: *Pinus eliottii* 11,7 %, *Larix* spp. 11,0 %

Četnost dř. p.

- 6–9 paprsků na 1 mm (T-řez)

Výška dř. p. (T-řez)

- závisí na druhu dřeviny a poloze v kmeni
- běžně: 10–15 buněk
- nejvyšší: *Taxodium distichum* 40–60 buněk (500–1000 μm)
- nejnižší: *Taxus* 3 buňky

Vícevrstevné vs. jednovrstevné dř. p.

- poměr: *Pseudotsuga* 1:25, *Picea* 1:40, *Larix* 1:60

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

axiální dřevní parenchym

orientace

- rovnoběžně s osou kmene.

rozměry

P – jako tracheidy

R, T – kratší než tracheidy

funkce

- zásobní

výskyt

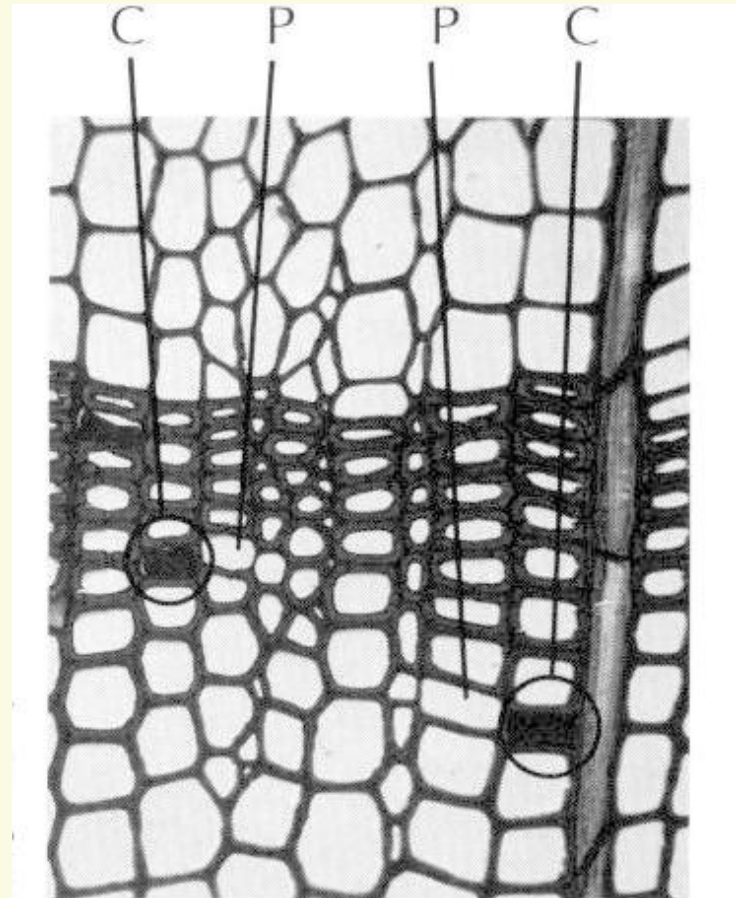
- nejvíce ve dřevě jalovce, sekvoje a tisovce

- chybí ve dřevě borovice, tisu

Parenchymatické buňky na příčném řezu.

P – tenkostěnná buňka,

C – buňka s tmavým obsahem

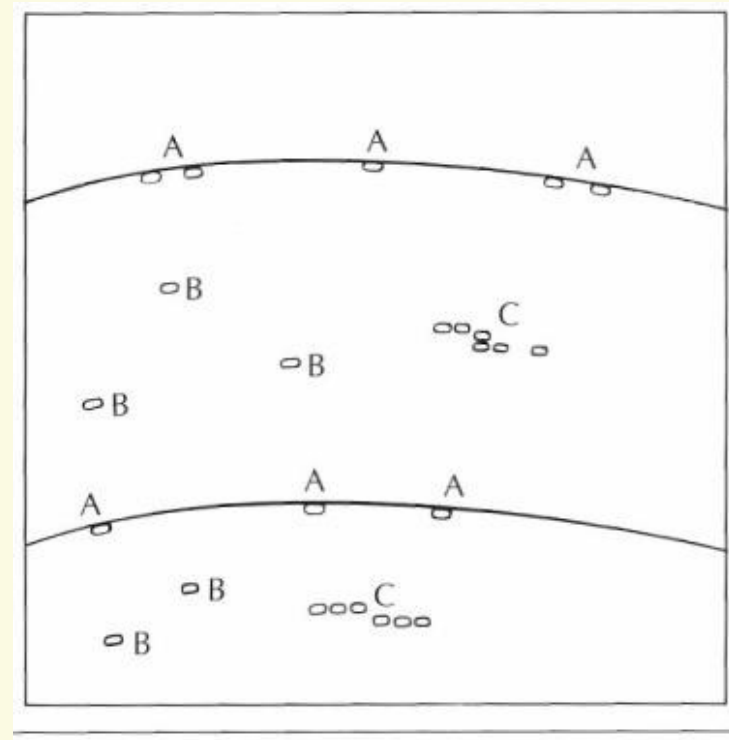

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

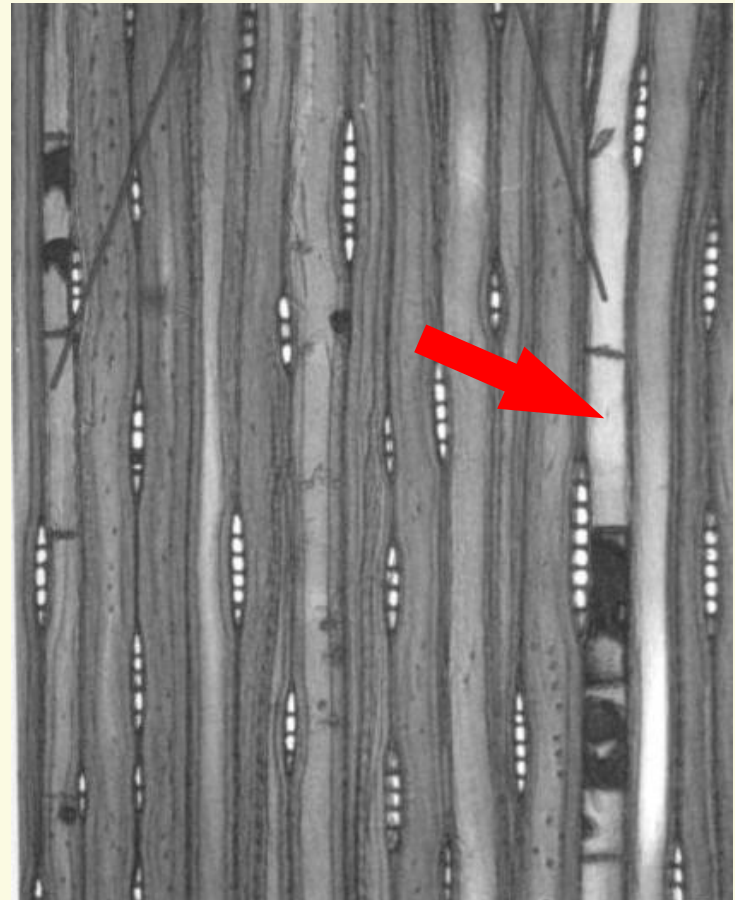
axiální dřevní parenchym

*Klasifikace uspořádání buněk
axiálního parenchymu.
A – marginální
B – difuzní
C – metatracheální*

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

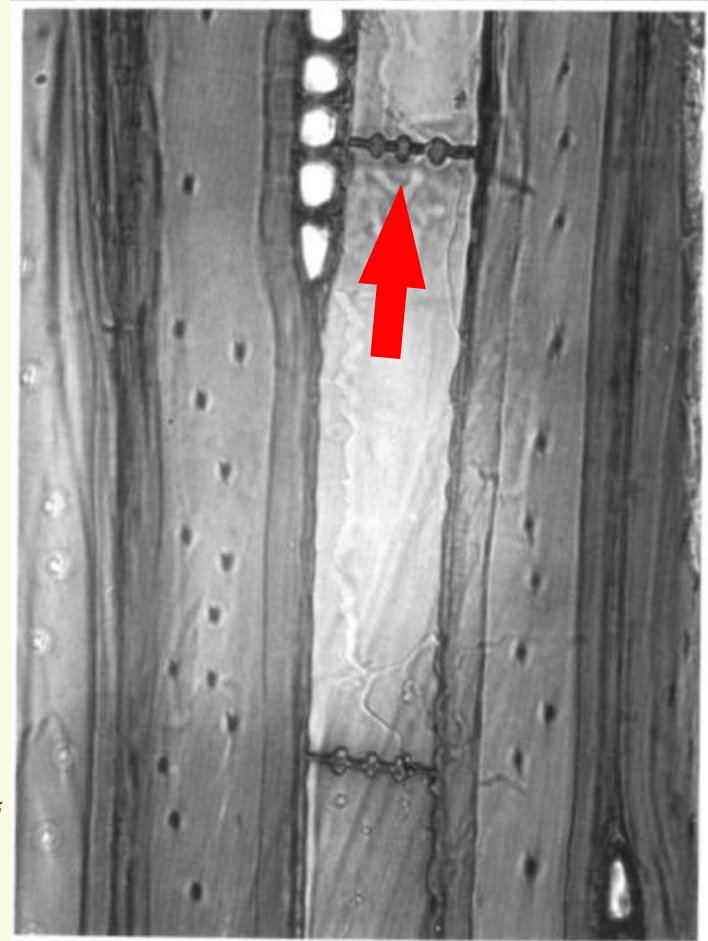
axiální dřevní parenchym

Tangenciální řez

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

axiální dřevní parenchym

„Uzliny“
Taxodium distichum.
Tangenciální řez

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

pryskyřičné kanálky

orientace

Rovnoběžně nebo kolmo k ose kmene.

typy

vertikální – větší příčné rozměry, větší četnost

horizontální – menší příčné rozměry, menší četnost

příčný rozměr

borovice (V): 135–150 μm , ostatní (V): 50–90 μm

(H): do 60 μm

zastoupení: 0,2 % (BO 0,7 %)

funkce: sekreční

výskyt

- ve dřevě všech druhů 4 rodů čeledi *Pinaceae*:

- borovice (*Pinus spp.*)

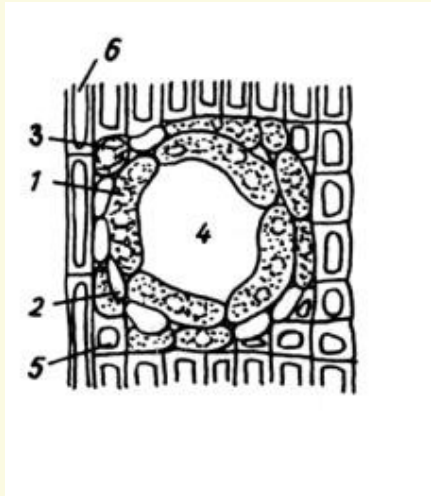
- smrk (*Picea spp.*)

- modřín (*Larix spp.*)

- douglaska (*Pseudotsuga spp.*)

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

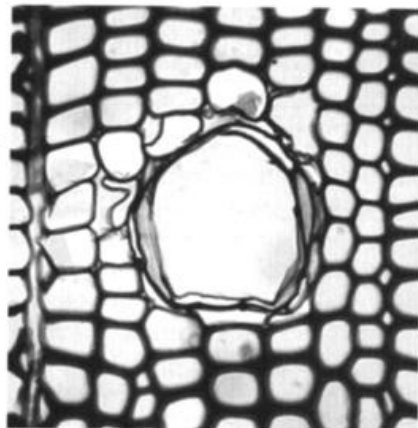
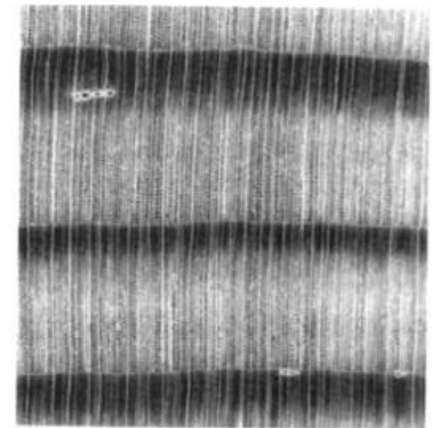
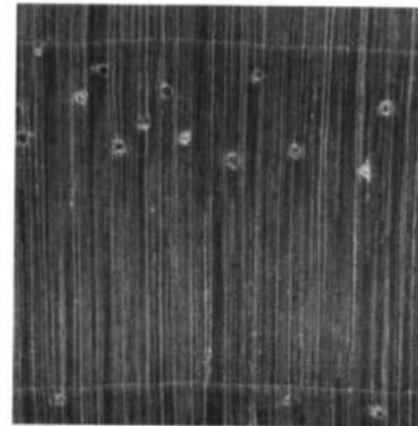
pryskyřičné kanálky

typy

typ „borovice“ - velké
tenkostěnné epitelové
buňky (5)

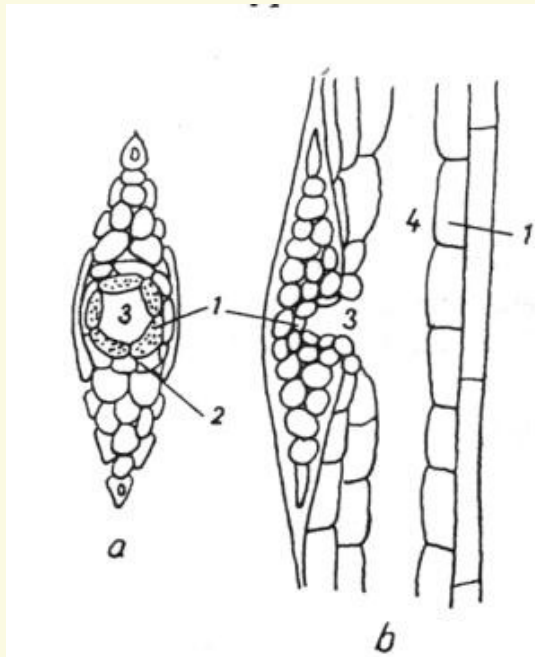
typ „smrk“ - menší
tlustostěnné epitelové
buňky (8-12)

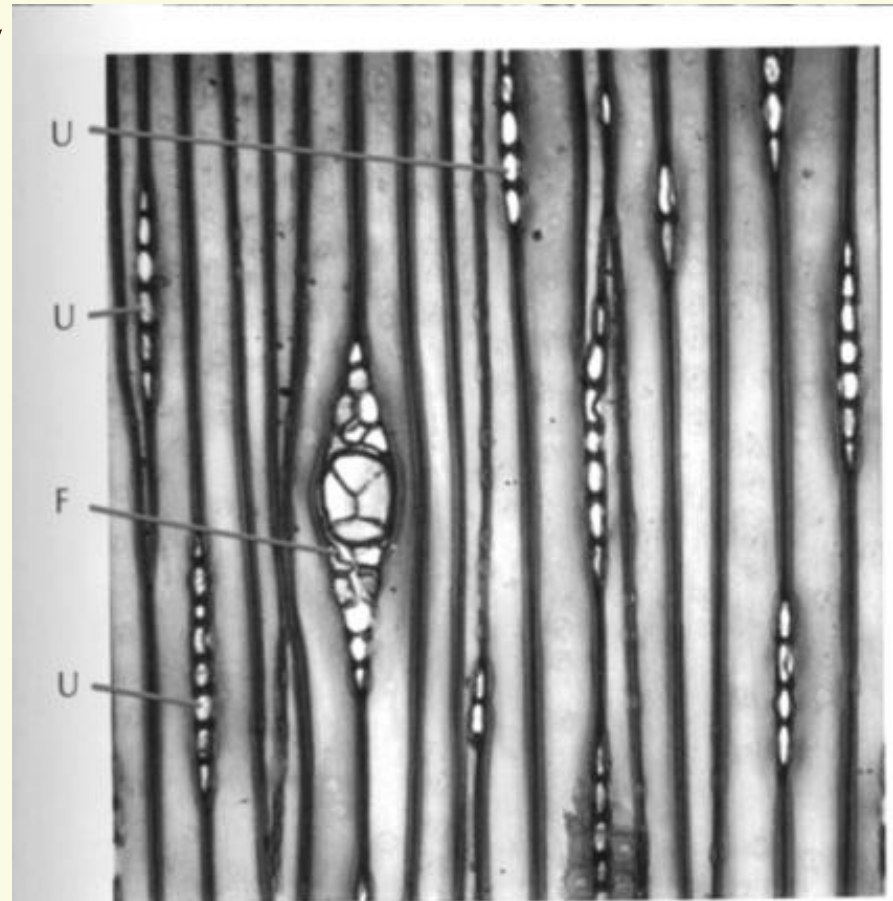

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

pryskyřičné kanálky

*Pryskyřičné kanálky
horizontální*

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

---

pryskyřičné kanálky

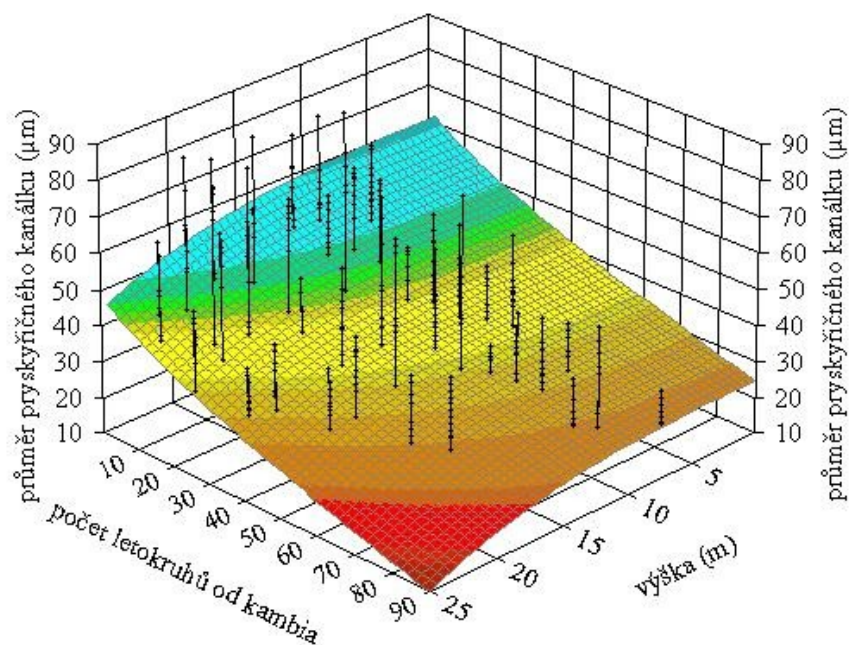
vznik

Shluky buněk dceřiných buněk, které nedozrají normálním způsobem do podoby vertikálních tracheid nebo axiálního parenchymu. Každá z těchto dceřiných buněk sousedících s dutinou se mitoticky dělí na několik menších buněk zarovnaných do řady rovnoběžné k ose kanálku, který tvoří.

Následně střední lamela mezi buňkami blízko středu shluku buněk praskne a mezibuněčná dutina zvaná pryskyřičný kanálek je vytvořena (pravděpodobně tlakem pryskyřice produkované epitelovými buňkami).

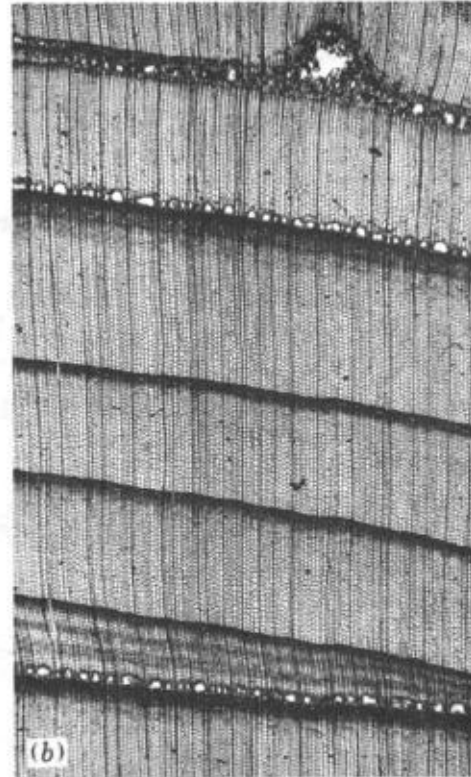
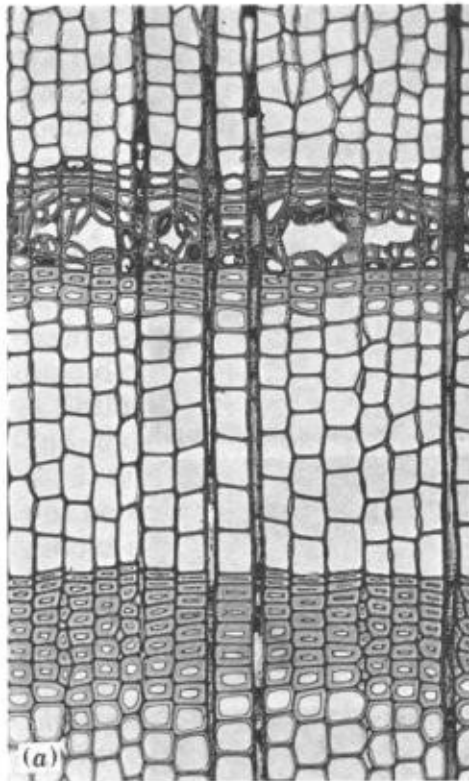
Anatomické elementy dřeva jehličnanů

pryskyřičné kanálky

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

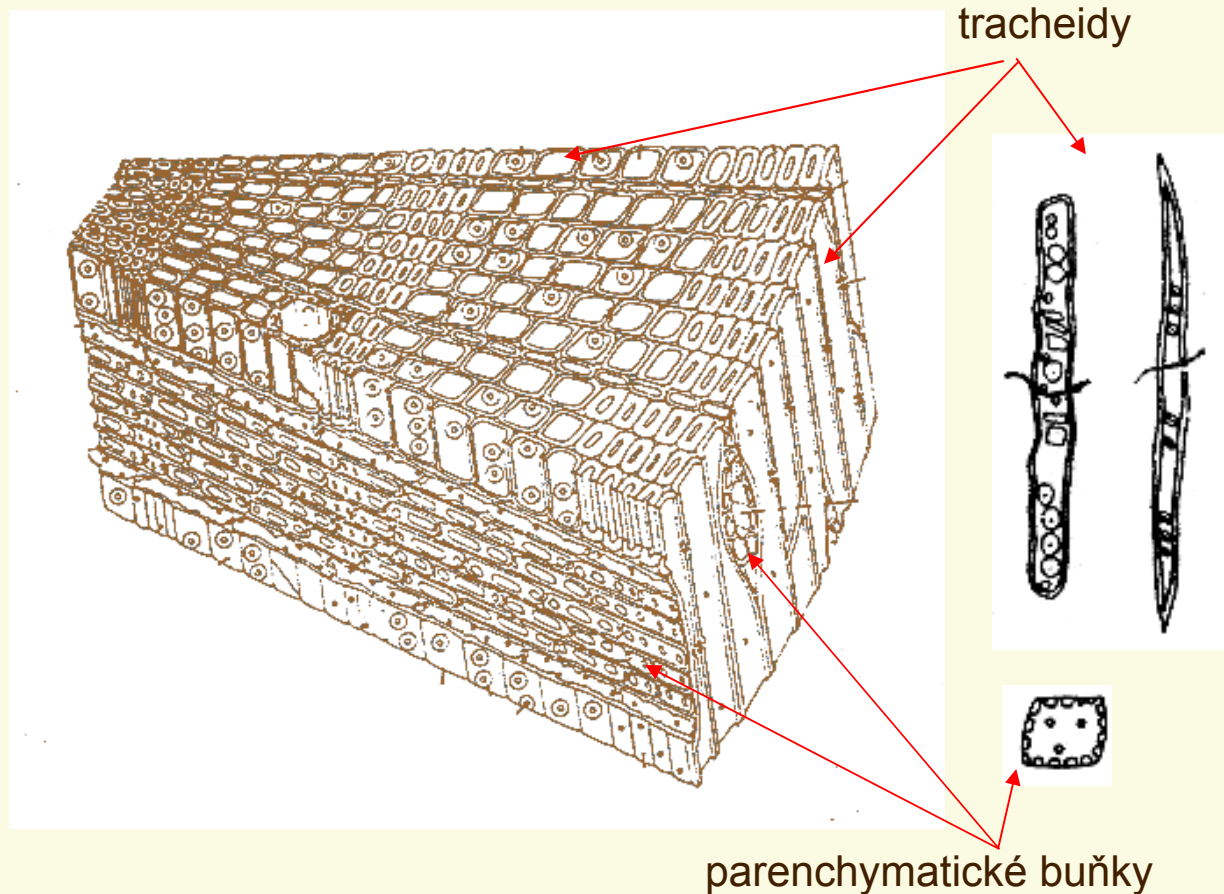
traumatické pryskyřičné kanálky

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

prostorové uspořádání anatomických elementů

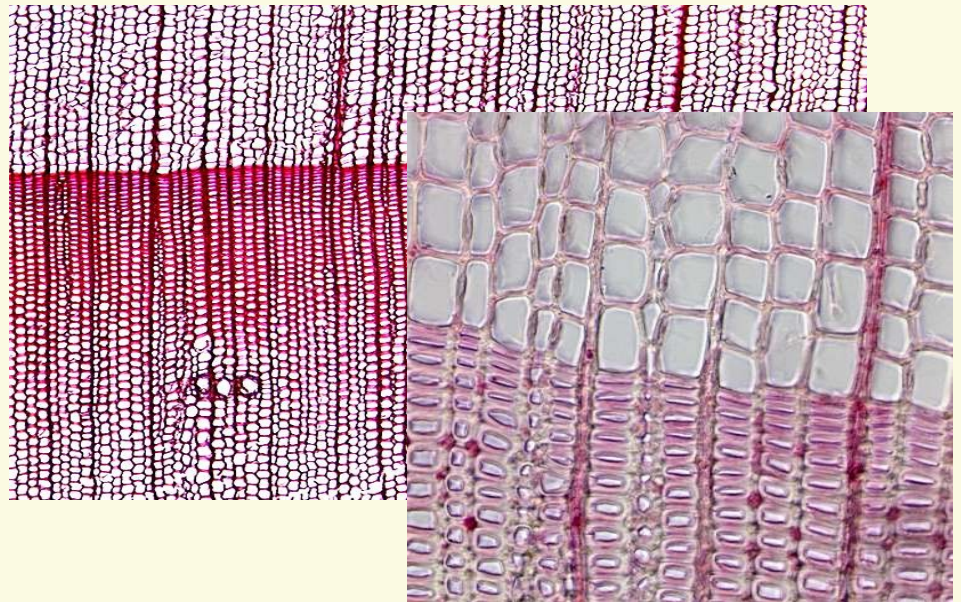

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

Základní řezy dřevem

příčný (transverzální) řez

- *tracheidy* – řezány v příčných rozměrech
- *parenchym. b. dř. p.* – řezány v podélných rozměrech
- *parenchym. b. ax. dřev. p.* – řezány v příčných rozměrech
- *parenchym. b. vertikálních pryskyřičných kanálků* – řezány v příčných rozměrech
- *parenchym. b. horizontálních pryskyřičných kanálků* – řezány v podélných rozměrech

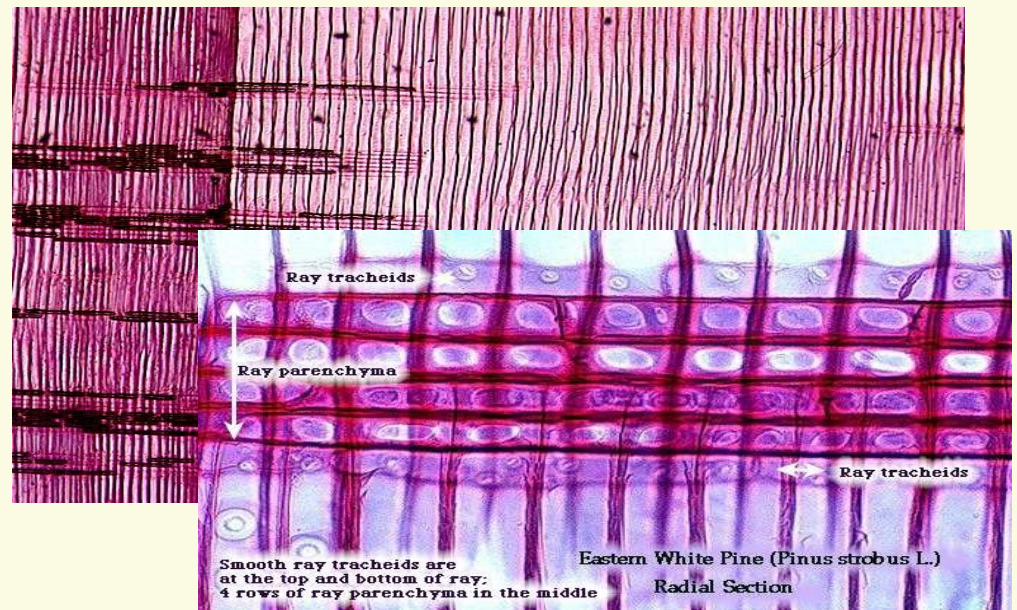

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

Základní řezy dřevem

radiální řez

- *tracheidy* – řezány v podélných rozměrech
- *parenchym. b. dř. p.* – řezány v podélných rozměrech
- *parenchym. b. ax. dřev. p.* – řezány v podélných rozměrech
- *parenchym. b. vertikálních pryskyřičných kanálků* – řezány v podélných rozměrech
- *parenchym. b. horizontálních pryskyřičných kanálků* – řezány v podélných rozměrech

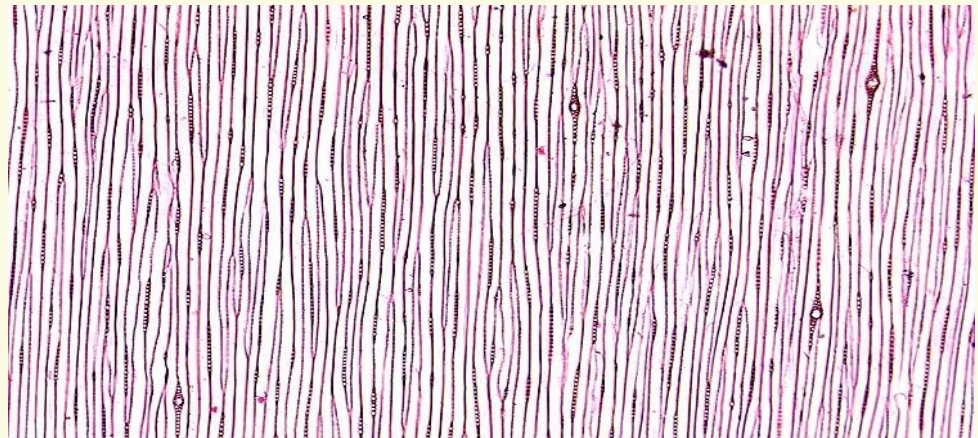

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

Základní řezy dřevem

tangenciální řez

- *tracheidy* – řezány v podélných rozměrech
- *parenchym. b. dř. p.* – řezány v příčných rozměrech
- *parenchym. b. ax. dřev. p.* – řezány v podélných rozměrech
- *parenchym. b. vertikálních pryskyřičných kanálků* – řezány v podélných rozměrech
- *parenchym. b. horizontálních pryskyřičných kanálků* – řezány v příčných rozměrech

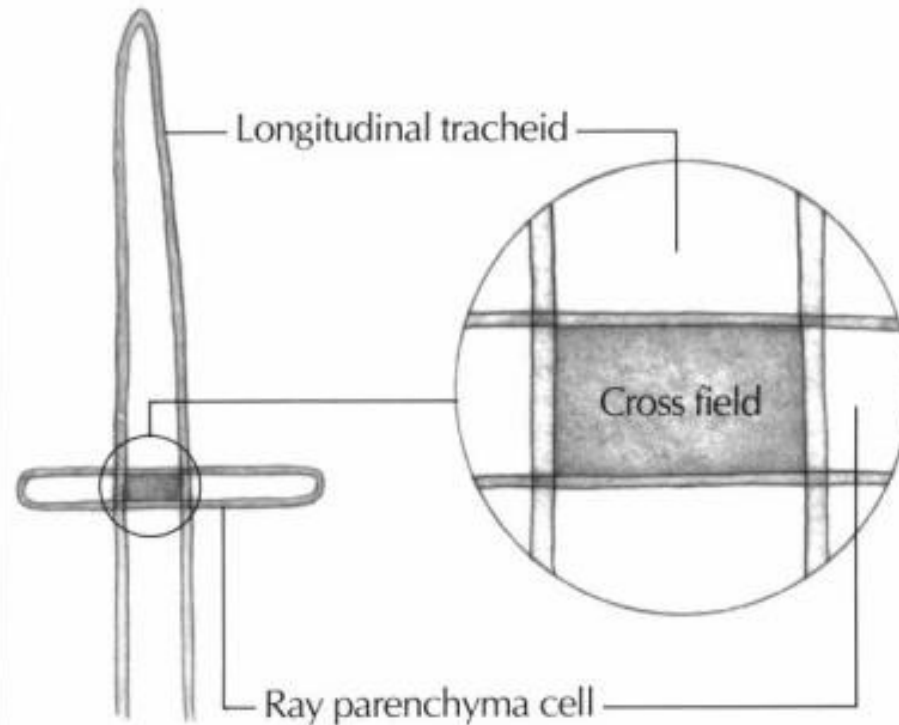

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

Křížové pole

CROSS FIELD

The common wall joining a ray parenchyma cell and an earlywood longitudinal tracheid, as seen in radial view, is called a cross field or ray crossing.

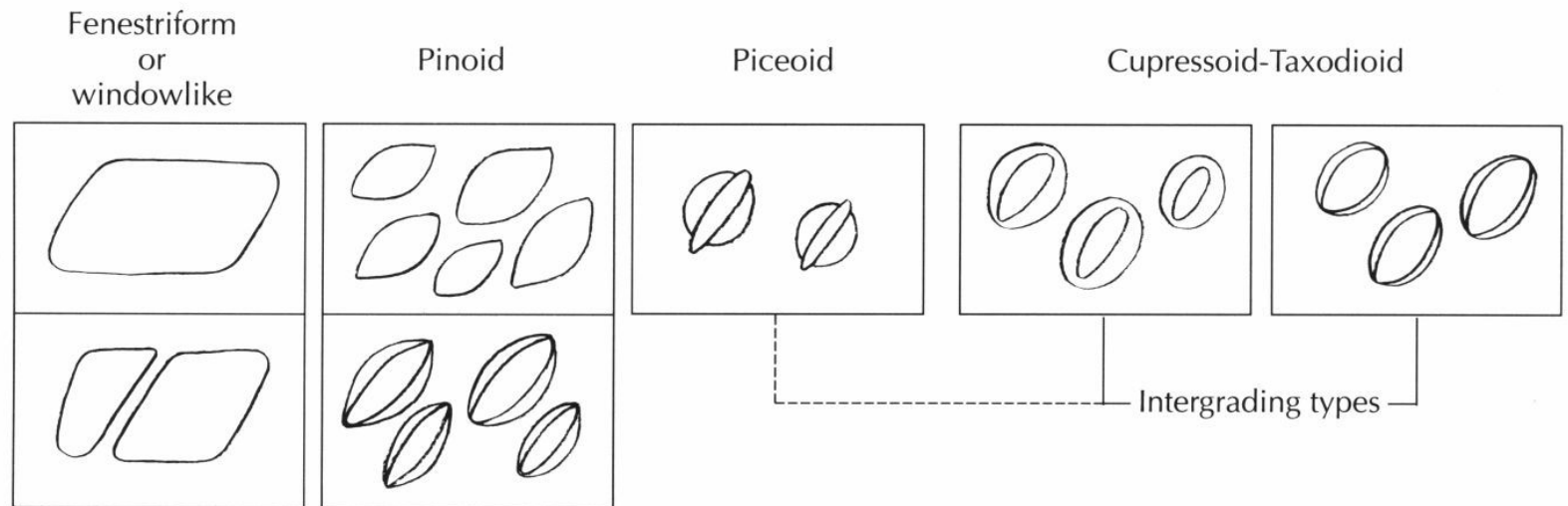

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

Typy teček v KP

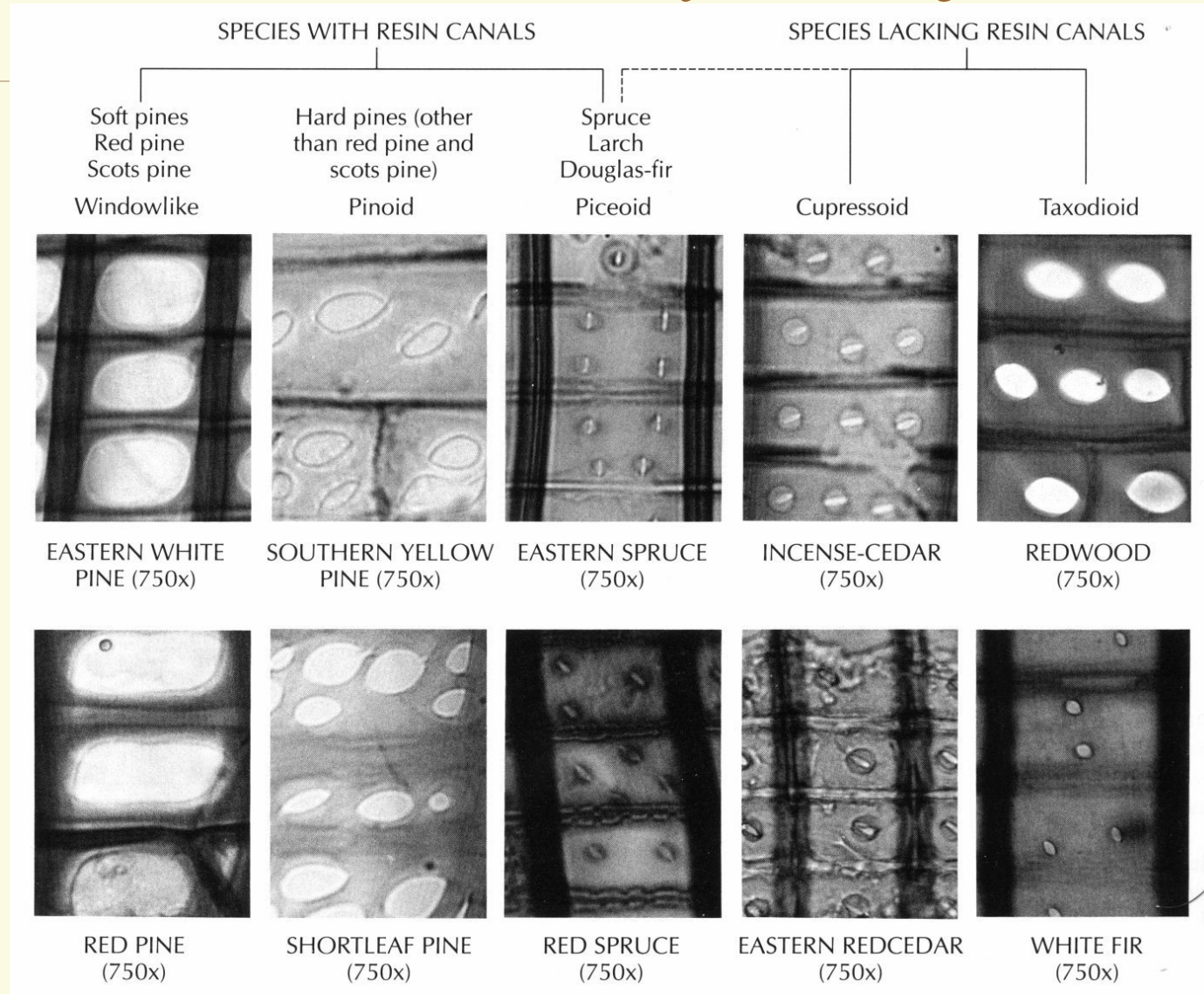
TYPES OF CROSS-FIELD PITTING

This chart summarizes the major classifications of cross-field pitting types. There is considerable intergrading between taxodioid and cupressoid pitting and, to some extent, between piceoid and cupressoid pitting. The photos show radial views.

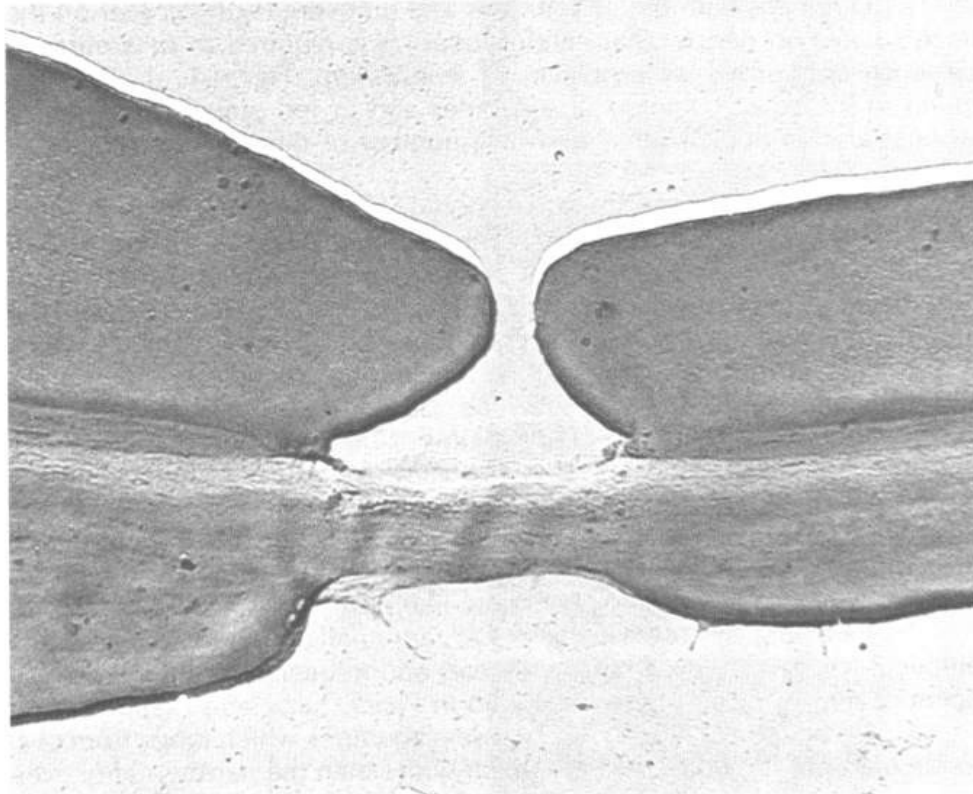

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

Figure 4-13 Cross section of a half-bordered pit pair between a longitudinal tracheid and a ray parenchyma cell in tamarack [*Larix laricina* (Du Roi) K. Koch]. Electron micrograph of a thin section at 6500 $\times$. (Courtesy of W. A. Côté, Jr.)

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

Typy teček v KP typické pro jednotlivé dřeviny

oknový typ

- *Pinus sylvestris*, *P. resinosa*, *P. strobus*, *P. monticola*, *P. lambertiana*

pinoidní typ

- ostatní borovice

piceoidní typ

- rody *Picea*, *Larix*, *Pseudotsuga*

taxodioidní typ

- Taxodiaceae: *Sequoia* a *Taxodium*

- Pinaceae: *Abies*

- Cupressaceae: *Thuja*

cupressoidní typ

- Cupressaceae: *Chamecyparis*, *Calocedrus* a *Juniperus*

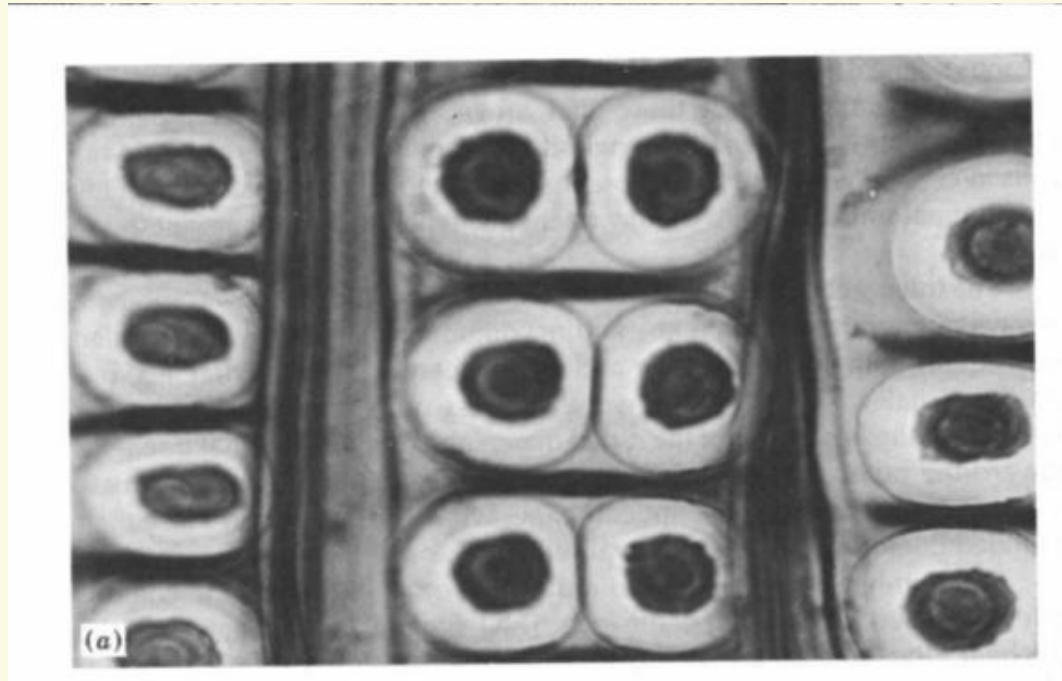
- Pinaceae: *Tsuga*

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

Ztluštěniny BS tracheid

Krasuly (*crassullae*) = Saniovy valy

- ohraničují dvojtečky
- převážně z celulózy

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

Ztluštěniny BS tracheid

Spirální ztluštěniny

- lokálně ztloustlá
vrstva S3 ve tvaru
spirály

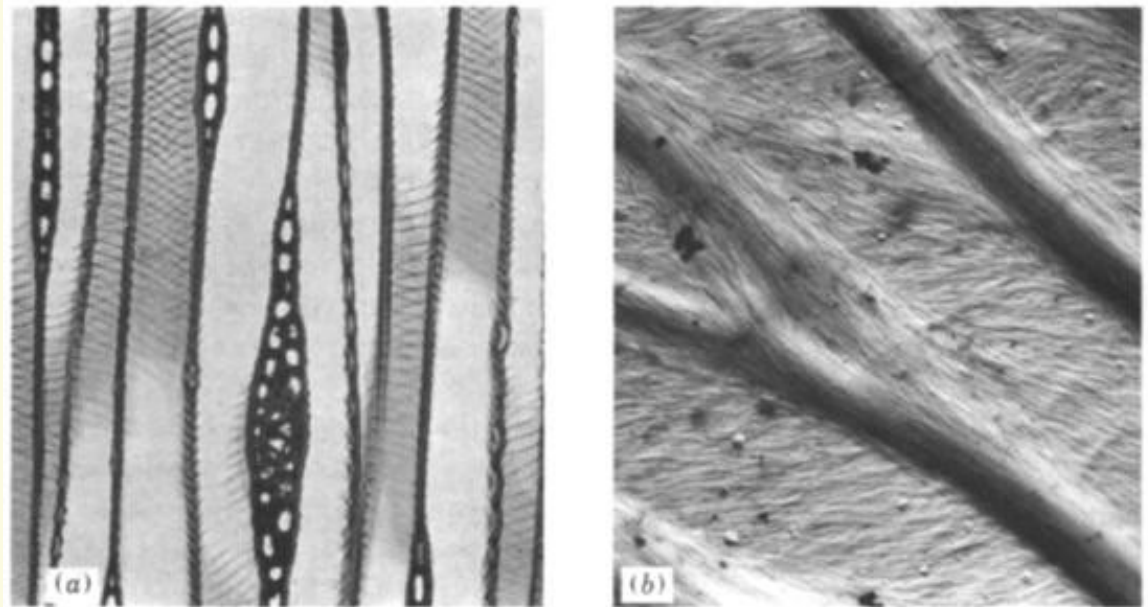
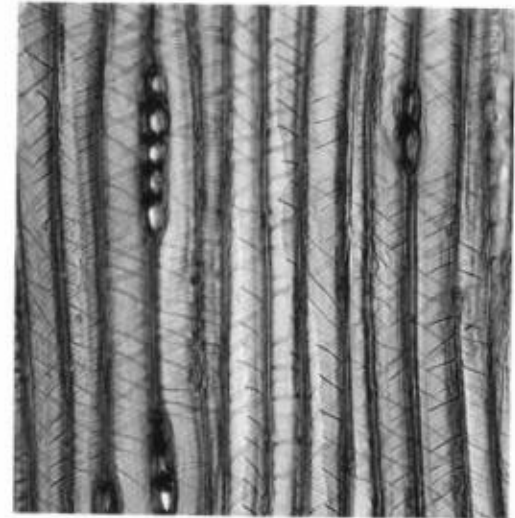
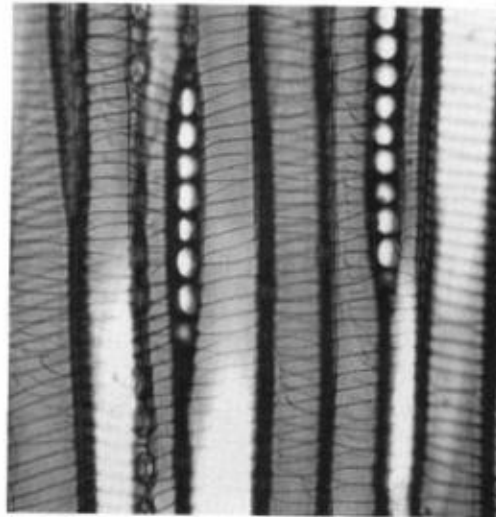

Figure 4-5 Spiral thickening in Douglas-fir [*Pseudotsuga menziesii* (Mirb.) Franco].
(a) Appearance of spiral thickenings under a light microscope. (110 $\times$)
(b) Electron micrograph of the surface of a tracheid showing the microfibrillar structure of the spiral thickenings. (6800 $\times$) (Courtesy of W. A. Côté, Jr.)

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

Ztluštěniny BS tracheid

Spirální ztluštěniny

SPIRAL THICKENINGS

In Douglas-fir (left), which has resin canals, spiral thickenings are nearly perpendicular to the tracheid axis. In yew (right), which lacks resin canals, spiral thickenings form a less regular pattern and a steeper spiral. (200x)

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

Ztluštěniny BS tracheid

Trabekuly (*trabeculae*)

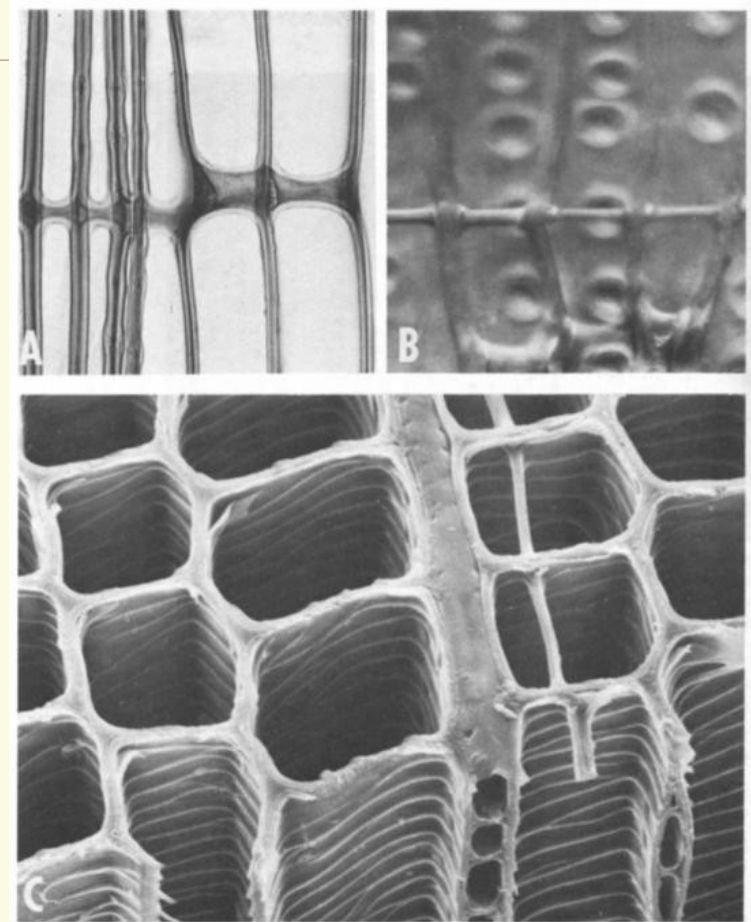

Figure 4-7 Trabeculae in softwoods.

(A) Alaska-cedar [*Chamaecyparis nootkatensis* (D. Don) Spach.]. Radial view. (360×)

(B) Western white pine (*Pinus monticola* Dougl.), radial view photographed with incident light. (430×)

(C) Douglas-fir [*Pseudotsuga menziesii* (Mirb.) Franco]. Scanning electron micrograph. (700×)
[(B) photograph by R. E. Pentoney; (C) courtesy of Center for Ultrastructure Studies, State University of New York, College of Environmental Science and Forestry, Syracuse, N.Y.]

Anatomické elementy dřeva jehličnanů

Znaky pro mikroskopické určování dřev

příčný řez

- *ostrost přechodu z j.d. do l.d.* – MD, DG, BO, JD, tis, SM, jalovec, VJ
- *přítomnost a typ pryskyřičných kanálků* – chybí u JD, tisu, jalovce
- *přítomnost ax. dřev. parenchymu* – nejvíce ve dřevě jalovce

radiální řez

- *typ dřeňového paprsku* – homocelulární, heterocelulární
- *typ a počet ztenčenin v křížovém poli* – piceoidní, taxodiodní, oknový typ ...
- *párový výskyt dvojteček na tracheidách* – je typický pro MD
- *přítomnost spirálních ztluštěnin na stěnách tracheid* – DG, tis

tangenciální řez

- *přítomnost horizontálních pryskyřičných kanálků* – chybí u JD, tisu, jalovce
- *přítomnost spirálních ztluštěnin na stěnách tracheid* – DG, tis